

CUNOSTINTE FOLOSITOARE

Seria C.

DIN LUMEA LARGĂ

SUB DIRECTIVA REDACTIONALA A D-ului PROF. UNIVERSITAR
I. SIMIONESCU

ȚARA HĂTEGULUI

DE

GAVRIL TODICA

Seria C. CARTEA ROMĂNEASCĂ No. 21.

ABONAȚI-VĂ

LA

„CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE”

Singura publicație de popularizare a științei este bibliotecă „Cunoștințe Folositoare”, ce apare săptămânal, sub conducerea D-lui I. Simionescu, profesor universitar și membru al Academiei Române.

„Cartea Românească”, dând la lumină această bibliotecă scrisă pe înțelesul tuturor, a umplut un mare gol în publicistica noastră atât de lipsită, până la apariția bibliotecii „Cunoștințe Folositoare” de orice lucrări de popularizare a științei.

Fiecare din cele patru serii, în care apar „Cunoștințe Folositoare” cuprinde lucrări cu o anumită natură de cunoștințe, după cum se poate vedea din lista numerelor aparute:

Seria A. „Știința pentru toți”.

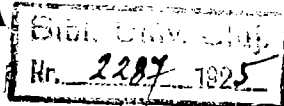
- No. 1. Cum era omul primitiv de I. Simionescu.
- .. 2. Viața omului primitiv de I. Simionescu.
- .. 3. Gazurile naturale de I. Simionescu.
- .. 4. Albinele de T. A. Bădărău.
- .. 5. Diabetu, îngrășarea, gălbănirea de Dr. Căhănescu.
- .. 6. Raze vizibile și invizibile de C. V. Gheorghiu.
- .. 7. Viața microbilor de Dr. I. Gheorghiu.
- .. 8. Furnicile de T. A. Bădărău.
- .. 9. Viața plantelor de I. Simionescu.
- .. 10 11. Pasteur de C. Moțaș.
- .. 12. Soarele și luna de I. Simionescu.
- .. 13. Telefonul fără fir de Tr. Lalescu.
- .. 14. Porumbelii Mesageri de V. Sadoveanu.
- .. 15. Planeta Marte de Ion Pașa.
- .. 16. Dela Omer la Einstein de General Sc. Panaitescu.
- .. 17. Cum vedem de Dr. I. Glavan.
- .. 18. Razele X. de Al. Cișman.
- .. 19. Omul dela Cucuteni de I. Simionescu.
- .. 20. Protozoarele de I. Lepși.
- .. 21. Fulgerul și trăsnetul de C. G. Brădețeanu.
- .. 22. Nebuloasele zăvoase de M. E. Heroveanu.
- .. 23. Bacteriile folositoare de I. Popu-Câmpeanu.

222161

ȚARA HAȚEGULUI

DE

GAVRIL TODICA

Tara Hațegului

E leagănul poporului român. Nu în sens poetic, ci în realitatea trecutului istoric. Aici a fost cuibul vechilor Daci. Aici a intrat Traian cu oștile dinspre Orșova și Valea Jiului. Aici s'au dat luptele decisive între Daci și Romani, aruncându-se fermentul din care s'a născut poporul român. Privind și astăzi la cetele pletoase, la bărbații și femeile din munții Hațegului, parcă vedem strănepoții îndârjiților Daci, cari au cutezat să se opună imperiului celui mai puternic din lume. Civilizația nu a transformat mult pe acești copii ai codrului. Poate creștinismul i-a înlănzit sufletește. Dar moravurile sunt aspre, ca traiul lor de pădure. În limba lor sunt multe arhaisme, forme veritabile latine (vinie=viie, cuniu=cuiu, etc.) pe lângă ungurismele de infiltrație mai nouă.

Nu e fără interes nici trecutul medieval al acestei regiuni, cu instituția chineziatei, cu frământările contra Turcilor, cu ridicarea familiei Corvineștilor, cu nobilitatea multor familii, cari prin vitregimea timpurilor s'au înstrăinat de neamul, din care s'au smuls.

De interes e și trecutul tri-și bisecular al ținutului, cu încercările de calvinizare a sufle-

telor românești, cu opintirile acestora de a scăpa de calvinisare prin unirea cu Roma. Dacă mai amintim faimosul ayânt prin militarizarea din 1763—1848 a locuitorilor, vom regreta că tocmai în zilele noastre de regenerare românească nu observăm destule porniri culturale, cari să dea „țării Hategului" vechiul renume de pe timpul dominației romane.

Situația geografică

Tara Hategului are formă ovală și e situată, ca să ne exprimăm cât se poate de scurt, pe la intersecția paralelei 45° 30' latid. nord cu meridianul 22° 40' Est Greenwich. Formează o vale lungă de 50 km. dela Streiu la Vama Marga spre Banat și cam tot așa de lată, dela Lunca Cernii la Rătezat, ori dela dealurile Silvașului la Dealu-Babii spre Jiu. Are deci o suprafață de aproximativ 2500 km. pătrați cu vr'o 75000 locuitori. Densitatea populației abia face 30 locuitori de km. pătrat.

Munți,

Munții cei mai înalți, cari închid spre sud nu numai Tara Hategului ci județul întreg, sunt munții **Rătezatului**, cu mai multe piscuri înalte, precum **Petreanul** (1898 m.), **Vârful Petrii** (2195 m.), **Nevoia** (2152 m.), **Gugu** (2294 m.), **Pelaga** (2477 m.) și **Rătezatul** propriu zis (2506 m.). Spre Jiu se ridică **Tulișia** (1796 m.), pe coastele căruia s'au dat câteva lupte în toamna anului 1916.

Legenda ne spune că în vremurile de demult, când, prin țara noastră trăiau uriași, Rătezatul avea și el vârf ca celelalte piscuri. Dar un uriaș, care locuia în ținutul

acesta, trăind rău cu alți uriași din vecini, a aruncat furios un plug de fier după unul din ei și ferul izbindu-se de munte, i a *retezat vârful*.

Așa a devenit Rătezațul cu vârful ciuntit, cum îl vedem azi.

De pe Rătezat ni se deschid perspectivele cele mai grandioase, în toate direcțiile, mai ales când cerul e senin. Spre răsărit se profilează în zare masivul gigantic al **Paringului**. Spre apus se înșiră lanțul lung al Carpaților până la Cerna și Mehadia, cu nenumărate afundături și văi, cu coaste păduroase și cu stânci pleșuve, bătute de Crivăț și de soare.

Spre mieznoapte se așterne valea Hațegului, împestrită de sate și grădini, brăzdată de firele argintii ale Râului Mare și Fărcașului, tăiat de șoseaua Hațeg-Caransebeș și de numeroase drumuri laterale. Calea ferată încă o parcurge dela Subcetate, pe la Sarmisegetuza, până la Caransebeș.

Mai spre mieznoapte, șesul e închis de dealurile Silvasului, cari se prelungesc până la Streiu, formând aici un promontoriu, încununat de ruinele unei cetăți, la poalele căreia se află gara **Subcetate**. Streiul se strecoară prin strimtoarea aceasta, apucând spre nord, până la Murăș.

Excursia pe Rătezat e destul de anevoioasă și astăzi, deși regele însuș vine, de 2—3 ori pe an la vânătoare pe acest munte și a contribuit mult, ca să se facă drumuri particeabile și poteci numeroase pe coasta muntelui.

Călătoria se face mai comod din Hațeg, plecând cu trăsura și aprovizionându-te cu haine călduroase și merinde pe câteva zile.

Până la Riu-de-mori, drumul e neted. Aici te îngrijești de conducători căci sătenii cumose

bine muntele. Urcarea se face anevoios, pe panta de 23 km. întreruptă de văi și stânci. Ici-colo, câte-o stână ne îmbie la odihnă. Mai rar câte-o colibă de a Societății Carpatine.

Dela Riu-de-mori numai călare putem continua urcușul până la Valea Rașca, timp de 5 ore, și aici la marginea brădetului putem petrece noaptea de cuptor sub cerul liber.

În zorii zilei plecăm cu nădejde mai departe și după o urcare obositoare de 5 ore ajungem pe vârful Rățezatului ca timp de 6—7 ore să gustăm plăcerea panoramei splendide, ce ni se deschide în toate părțile.

Pe la ora 15 excursioniștii pot pleca îndrăgii iar dacă sunt vrednici la mers se pot aventura peste **Custure** la **Zănoaga**, cu vestitul iezer (lac de munte), de romantism sălbatic.

La Zănoaga putem răsbate mai ușor, prin valea Clopotivei, pe lângă Râul-mare. Dela Râu-de-mori în 30 minute ajungem la Gurenti, iar de aici, peste fânețe frumoase și pe sub păduri umbroase, în timp de o oră, la cascada Kroch. Trecem apoi peste **Podul Dracului** și în trei ore ajungem la gura Zlătei, de unde începe urcușul aspru până la platoul Aradeș. Cotind spre sud, în curând ajungem la Zănoaga.

Sub raportul vegetației se impun următoarele observații:

La Cetatea Colții trecem din regiunea de stejar și pomel a văii Hațegului în regiunea montană inferioară, caracterizată prin făget împestrîtat cu aluniș, jugastru, frasin și mesteacăn.

Pe la înălțimea de 1000—2000 m. vine brăul întunecat al brădetului, susținut la partea de jos de făget, iar la partea de sus trecând în goluri măturate de vânt și lavine.

În regiunea subalpină se luptă cu vânturile Pinul de munte, Jneapil și Iniperul, oprind năruirea pietrișului. Pe coastele meridionale, pe fața Rătezatului și pe lângă iezorul Zănoaga, pâlcuri de smirdar (*Rhododendron myrtifolium*), cu flori palide-roșii, îndulcesc în lunile Iulie—August, impresia înfiorătoare a stâncilor și prăpăstiilor.

Fiind dat romantismul sălbatic al acestei regiuni muntoase, nu e mirare că **Facultatea de Științe din Cluj** a cerut dela guvern să formeze, prin Reforma Agrară, un **Parc Național**, „în munții Rătezatului, din terenul bine limitat, „cuprins între piscurile și crestele de munte „Zănoaga — Slăvelu — Stânișoara — Pelaga— „Bucura și mărgenite spre sud de Valea Lăpușnicul, atașând și micul masiv calcaros „Paltina, ce cade spre sud de Valea Lăpușnicul. „Acest teritor, cu întindere de aproximativ „160 km. pătrați a fost și până acuma proprietate particulară puțin exploatată, aflându-se „în stare desial de primitivă, cu vegetație exuberantă și floră bogată în elemente rare sau „endemice. Depărtarea dela centrele mari de „comunicație și lipsa stațiunilor climaterice va „face ca acest parc să devină un sanctuar adevărat, cercetat numai de naturaliști și adevărații turiști“. (A se vedea **Buletinul de Informații** al Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic dela Universitatea din Cluj, vol. IV, pag. 17—18).

Ape.

Mai însemnate nu sunt în Tara Hațegului decât două: **Râul Mare** și **Râul Fărcădinului**. Se împreună aproape de gara Subcetate și la

vr'o 500 m. se varsă în **Streiu**, care formează așa zicând frontiera de Nord-Est a regiunii.

Riul Mare e apă de munte. Isvorește din munții Rătezatului. Pe la Gureni și Ostrovel ajunge la șes. În porțiunea dela isvoare până la Ostrovel are mulți păstrăvi gustoși. Dela Ostrovel în jos curge pe lângă satele Cârnești, Rea, Nalut și Sântă-Mărie, unde o parte din apa lui e captată în folosul unui mare Fereștrău de scânduri, tot lângă gara Subcetate.

Riul Fărcădinului isvorește de pe la Poieni și Ruskita. Curge pe la Densuș, Tuscia, Fărcădinul de sus, Fărcădinul de jos (acuma **Berthelot**), Hateg spre Sântă-Mărie și peste puțin se varsă amândouă în Streiu, după cum am spus mai înainte.

Locuitorii

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În mare parte (90%) sunt Români. În Hateg, Pui și alte comune mai mari se mai află Unguri, Evrei, Germani, Italiani. Țiganii nu pot lipsi nici din sate, nici din orașe: cu ocupațiile lor variate, dela cărturari până la lăutari și dela lingurari până la cărămidari.

Ocupația locuitorilor de pe întinsul luncilor Râului Mare, până la Densuș, Pui și Sarmisegetuza, o formează agricultura și creșterea vitelor. Se cultivă porumbul (cucuruzul, păpușoiul), grâul, orzul, ovăzul, cartofii și cânepa. Vitele se cresc pentru agricultură și pentru tăiat. Sunt vestite în toată țara târgurile dela Hateg.

Ocupația principală a locuitorilor dela munți este creșterea vitelor.

Liveziile de pomi sunt presărate prin toate satele și pe toate colinele bătute de soare. Se

produc mere, pere, prune, piersece, cireșe, vișine.

Vile se cultivă numai pe la Hațeg și Băești.

Creșterea **oilor** se mai face în măsură destul de răspândită în comunele dela munte. Dar albinăritul abia se cunoaște. De sericicultură nici poveste.

Industria

Se reduce la exploatarea sporadică a unor păduri și a câtorva cariere de marmoră (la Bucova), maiolică și nisip de cvarz (Barulmare, Riu-Bărbat). La Subcetate este un mare ferestrău de scânduri, întemeiat, acu's vr'o douăzeci de ani, de italianul Peccol.

În Hațeg s'a deschis o fabrică de **pielărie** (1923). La Cârnești este **ferăstrăul** lui **Abraham** și lăptăria **preotului Silviu Popa**.

La Pui remarcăm **fabrica de teracotă** a d-lui **Toma Ienciu**, care de dragul industriei anevoioase dar productive a renunțat la cariera de avocat.

Morăritul se restrânge la nevoile țărănimii. Nu există nici o moară sistematică în tot cuprinsul acestei regiuni.

Sate și orase.

Nu vom putea da o descriere mai apropiată de adevăr, decât făcând o călătorie de turiști, apropiindu-ne cu trenul dinspre Orșova.

La Caransebeș luăm trenul spre Hațeg-Subcetate, distanță de 77 km.

Am plecat.

La Vama Marga părăsim Banatul și ajungem în plasa Hațegului. Apucăm pe valea Bistrei

și după vre-o 4 km. ajungem la **Bontarul de jos**, cu gară de curioase schimbări de tren, de poposiri peste noapte și tocmai de aceea cu un bun restaurant peste drum de gară, înlesnind odihna de noapte a drumeților obosiți. Clădirile și întocmirile aceste le-a pus la cale bunul gospodar, care este protopopul gr.-cat. al Ulpiei Traiane, d-l Romul **Raca**, fost câțva timp preot al acestui Bontar, care astăzi iarăș are un preot vrednic în persoana zeelusului Valer **Paveloniu**. Aflu că restaurantul dela gară îl ține acum ca arendă și-l conduce cu pricepere familia istetului român cu nume unguresc Vasile **Hideg**, venit aici din părțile Arieșului.

Satul e de origină relativ recentă, de prin secolul XVIII. Are biserică la loc arătat cu turn frumos și o școală primară, care se ținea bine chiar și pe timpul Ungurilor, multumită mai ales energiei d-lui **Raca**. — Printre învățători a avut odinioară pe **Ioan Pop Reteganul**, cel mai mare folklorist al Transilvaniei.

Ceva mai în sus, pe valea Bistrei, se respiră **Bontarul de sus**, mai mic, cu biserică și școală relativ nouă.

După odihna de peste noapte în ospătăria de lângă gară, dimineața la ora 4, plecăm mai departe cu trenul. Abia aleargă cale de 6 km și ne debarcă în **Bucova**, sat fruntaș, sub coborișul apusean al **Porții de fer** și resfirat de ambele părți ale Riului Bistra. În apropierea lui se află **cariere de marmoră foarte bună**.

Dela Bucova spre răsărit, valea se strimtează și se închide de toate părțile. În față, parcă ne oprește înaintarea un deal zdravăn împădurit. Totuș trenul, împins dindărăt de locomotiva cu roată dintată ne urcă gâfâind și după o sfortare de 40 minute ne oprește pe

vârful **Porții de fier**, pe culmea despărțitoare dintre valea Bistrei, de unde am venit și valea Hătegului, încotro ne îndrumăm.

Prin strimtoarea aceasta și peste culmea aceasta, au pătruns oștile lui Traian, auc's opt-sprezece secole.

Aici a întâmpinat **Ioan Corvinul** oștile turcești năvălitoare în 1442 și le-a zdrobit. Acest fapt îl amintește un monument de platră, ridicat de „publicul județului Hunedoara” și inaugurat la 6 Sept. 1896 având inscripția ungurească de următorul înțeles:

Ioan Corvinul

cu ai săi cincisprezecemii de viteji

în 6 Septembrie 1442

zdrobit-a în această strimtoare

oastea de optzecimii

a begler-begului Schabedin

Voind să pătrundă în Transilvania.

În amintirea eternă

a acestei strălucite fapte de arme

ridicat-a acest monument

publicul județului Hunedoara

în anul milenar al cuceririi patriei.

Locomotiva se desprinde dindărăt și trece înaintea vagoanelor, căci de aci încolo calea ne duce pe coastă, la vale.

Peste puțin ajungem la **Zălcani**, unul din cele mai vechi sate nemesști din țara Hătegului, dintre ai cărui locuitori unii mai poartă și astăzi numele eroului Ioan Huniade. (Un Ianăș Huniade a studiat în Orăștie și Blaj iar în 1848 a fost tribun).

Satul e așezat în fundul unui părau, sub o coastă păduroasă, fiind străbătut de un râuleț, care mai în jos de sat se varsă în apa ce

curge dela Poarta de fier spre Sarmizegetuza. In timpurile vechi s'a numit **Poiana lui Achim**. Apoi, nu se stie când, a luat numele de Zăicani, dela un chinez (primar) cu numele Zeicu.

Locuitorii sunt deștepti, muncitori și iubitori de biserică. Starea lor materială, in general, e bună. Ca foști „nobili“ au păduri și islasuri pentru toate trebuințele¹⁾.

In apropiere se află comuna mai săracă, dar destul de mare (700 suflete) a **Păucineștilor**.

La vr'o 4 km. spre răsărit, dela Zăicani, intrăm in comuna cea mai importantă din toată Tara Hațegului:

Sarmizegetuza (Grădiște).

Fost-a odinioară capitala Daciei, sub numele de **Sarmizegetuza**, iar după cucerirea romană **Ulpia Traiană**. In tot cuprinsul țării noastre nu cred că există altă localitate, unde să se fi aflat și să se mai afle atâtea rămășițe ale trecutului, ca pe acest petec de pământ, locuit azi de țaranii strănepoți ai vechiului amalgam daco-roman. Ce-i drept, strănepoți decăzuți, dar cari prin cultură nouă, îndrumată de solitudinea stăpânirii și a cercurilor interesate — s'ar putea avânta iarăș la un nivel mai înalt, iar umila Grădiște s'ar putea transforma într'o Ulpie-Romană ca loc de pelerinagiu istoric.

Cum e acuma, nu-i bine.

Cum a fost odinioară se va ceti din șirele următoare, schițate sumar pe baza cercetărilor arheologice, întreprinse la fața locului, de oameni competenți.

¹⁾ Vezi Dr. Iac. Radu: Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului. Lugoj, 1913. Monografie voluminoasă (443 pagini, de mare folos pentru tot omul care se interesează de istoria noastră *culturală*).

La partea dinspre răsărit se mai vede fundamentul amfiteatrului de odinioară.

După luptele decisive cu Dacia, în anii 102 și 104, Sarmisegetuza fu consacrată în anul 110, cu ajutorul legiunei V Macedonice de Scaurianus legatus Aug. propraetore ca **Ulpia Traiana Augusti Colonia Dacica Sarmisegetuza**. În 239 e ridicată la rangul de metropolă și aici se ținea **concilium trium Daciarum** (congresul celor trei Dacii cum am zice astăzi adică a celor trei provincii: Dacia porolissensis, Dacia apulensis, Dacia malvensis), fiind locuită de o gardă întreagă de funcționari.

Despre importanța acestei capitale și a populației ce o locuia, ne putem face idee din faptul, că i se cunosc până acuma 13 curii și un primar (duumvir), a fost în stare să jertfească 50.000 de sestertii pentru pardosirea orașului iar în anul 141 C. Aurelius Tertius, fiind ales pontif, drept mulțumită dăruiește 89.000 de sestertii spre scopuri filantropice.

I se cunoaște castrul.

Partea răsăriteană a comunei e așezată pe locul castrului vechiu.

Cimitirul se află spre răsărit, de două părți ale drumului roman, ce ducea spre drumul de azi al Clopotivei. Avea extensiunea respectabilă de peste 3 hectare.

Edificiile publice ale Ulpiei Traiane erau împodobite cu statui de marmoră și cu diferite armamente prețioase de bronz. Dintre familiile patriciene așezate aici s'au distins Comenius, Januarius, Heremius, Antonius, Axius, Vorenus. Din palatul uneia din aceste familii a ieșit la iveală în 1823 pardoseală de mozaic reprezentând judecata lui Paris și pe Priamus rugându-se pentru fiul său.

Spre N. W. dela castru se mai cunoaște fundamentul Băii publice.

Printre Baia publică și amfiteatru trecea calea strategică spre Streiu. In muzeul din Deva s'au adunat cărămizi cu vr'o 72 de inscripții. Cele mai importante sunt cu Leg. XIII (Gemina) și Leg. III F. F. (Flavia Ficina).

Temple vor fi fost mai multe, cu altare închinat lui I. O. M, Mercur, Iuno, Minerva, Mars, Diana, Silvanus (Domesticus), Venus și Mithra. E renumit și templul sirian cu tabla dedicată zeilor patriei (Diis partiis) Malagbet, Bebellahamon, Benefat și Manavat. Locuitorii sacrificau în mai multe colegii Geniului colegiului. Elita aristocrației Daciei trăia aici, la picioarele Rătezatului.

Sarmisegetuza a fost oraș frumos, de mărirea orașului Pompei de lângă Neapol.

În anul 263 au început năvălirile barbare asupra Daciei. In timp mai scurt sau mai îndelungat s'a distrus și Sarmisegetuza, de care nu se mai vorbește câteva secole, până la începutul evului nou, când din falnicul oraș de odinioară nu mai erà decât o modestă Grădiște (ungurește Várhely = locul cetății). Dar scormonind la temelia astupată de bălării a „Grădiștei“ oamenii au dat de rămășițele trecutului falnic. Toate familiile nobile din apropiere și-au dus diferite monumente, ca să-și împodobească grădinile și locuințele. Probabil de aici se va fi dus și materialul cioplit la biserica din Densus. In anul 1738 numeroase statui și inscripțiuni au fost transportate la Viena. In timpul mai nou, multe obiecte de valoare s'au dus la episcopia din Lugoj și la muzeul archeologic din Deva.

In 1848 o parte a satului a fost incendiată

de Unguri revoluționari iar în 1883 un alt incendiu a distrus 53 case, între cari și casa parohială.

Pe la 1900 comuna avea 1067 locuitori, între cari 1014 români și abia 53 străini, mai ales evrei.

„Poporul trăește mai mult din plugărit, are însă nume rău, fiind tare cuprins de patima beției, isvorul atâtor rele“. (Dr. Radu, op. cit. 212).

Astăzi numărul crâșmefor s'a mai redus, iar Dumineca și în sărbători sunt închise!

Ca o mică colonie a Sarmisegetuzei se poate considera localitatea din apropiere, numită astăzi **Brezova**, unde s'au aflat și urme de ziduri romane. Satul e pe coasta unui deal păduros, la poziție frumoasă, cu fața spre munții Rătezatului, ceace va fi ademenit multe familii din Ulpia lui Traian, să-și zidească aici vile. Mai târziu a ajuns în posesiunea familiei Brașovanul, ai cărei descendenți mai trăesc și astăzi aici ca proprietari de pământ.

În 1900 avea 313 locuitori.

Alte sate din apropierea Sarmisegetuzei mai sunt:

Hobița Grădiștei, așezată pe o dâlmă, la poalele muntelui. Se poate considera ca o prelungire a Sarmisegetuzei. Abia are vr'o 300 locuitori.

Păucinești, cu vr'o 700 locuitori, săraci, trăind mai mult din creșterea vitelor.

Peșteana mare, iarăși cu vr'o 700 locuitori. Sat vechiu, așezat pe urmele unei așezări și mai vechi, probabil Dace sau Romane. Prin 1400—1700 avea câteva familii nobile române, cari toate au trecut la calvinism. Pe la 1760 o parte din locuitori s'au militarizat. Biserica româ-

nească e veche. Se mai susține și una calvină pentru câțiva credincioși scăpați ca din naufragiu.

Peșteana mică sau **Peștenița** ascunsă în fundul unei văi, dela Peșteana spre apus, cu locuitori emigrați probabil tot din Peșteana, în frământarea unor vremi de urgie.

În 1900 avea aproape 600 locuitori.

Cârnești (odinioară **Cornești**), tăiați de râulețul Cârlete, care curge în albia unui canal săpat de Romani. E comună veche cu vr'o 800 locuitori, având biserică frumoasă și preot harnic, care a întemeiat și susține unica lăptărie românească din Tara Hategului.

Pâclișa, sătuleț de vr'o 300 locuitori, pe malul drept al râulețului Cârlete, lângă șoseaua ce duce dela Sarmisegetuza la Hateg. E fără altă însemnătate decât vechimea și castelul, acum părăsit al unei familii Pogany. Despre **Eufimie Murgu**, preotul vestit al acestei comune (1808—1846) vom scrie în capitolul despre oameni însemnați ai Tării Hategului.

Totești, lângă acelaș drum de țară, aproape de Pâclișa. Iarăș sat vechiu, cu vr'o 400 locuitori, dintre cari unii sunt descendenți din familii nobile și se ață în stare materială foarte bună, dar nu prea sunt spornici în copii.

În hotarul acestei comune încă se aflau, până pe la 1852, ruine vechi. — În anul 1859 un țaran arând cu plugul, a scos din pământ un lanț de aur cu douăsprezece verigi groase ca degetul, care s'a trimis spre păstrare în muzeul Curtii din Viena.

Clopotiva, una din cele mai puternice comune dela poalele Rătezatului. Locuitori voynici și vânjoși, dar stăpâniți de patimi. Leagănul multor familii nobile române, dar toate

înstrăinate, mai ales pe timpul calvinismului, în secolul XVII. Mai mult s'a ridicat familia Pogany, care a dat câțiva prefecti și bărbați vrednici județelor Hunedoara și Caras-Severin.

„Încă în veacul XVI — cetim la **Dr. Radu**, op. cit. pag. 184—5 — mai multe familii din Clopotciva au trecut la calvinism și au răpit și biserica, în care până pe la anii 1860 se vedeau, sub stratul de var, cu care au fost acoperite, icoanele sfinților în stil oriental. Și neputând Românii rămași credincioși bisericii orientale să-și facă altă biserică, țineau serviciul divin tot în biserica ocupată de calvini, ajungând adeseori în conflicte serioase cu profanatorii bisericii lor strămoșești“.

„În anul 1759 a făcut vizitație canonică episcopul Petru Paul Aron dela Blaj, aflând aici stări deplorabile. Credincioșii bisericii româno-unite aveau să sufere ne mai auzite nedreptăți și șicăniri, din partea îngâmfăților nobili calvini. Precum s'a spus mai sus, Românii țineau serviciul divin în aceeaș biserică cu calvinii și fiind Românii mai mulți și având dreptul de întâietate, ei serviau mai întâiu în biserică; dar nobilii calvini de multe ori veneau la biserică până nu era terminată liturghia românească, și sileau pe Români să părăsească slujba neterminată, le batjocoriau lucrurile cele mai sfinte și uneori chiar și sfânta cuminectură o aruncau afară, apoi întorceau icoanele cu fața către perete și așa țineau slujba lor. Văzând evlaviosul arhierou aceste păgâne nelegiuiri, i se frângea inima de durere și în mânia inimei sale numi biserica profanată de calvini peșteră de tâlhari și staul. Atunci Românii înfuriindu-se au rupt scaunele nobililor și le-au aruncat afară din biserică, pe care au

încuiat-o, ca să nu mai poată intra calvinii în ea. Aceștia însă au năvălit cu săbiile asupra episcopului și l-au silit să părăsească satul¹⁾.

„Desele neînțelegeri s’au curmat numai după ce vicecomitele (subprefectul) Ioan Pogany la 1770 a dăruit Românilor un fond intern, pe care și-au zidit altă biserică¹⁾).

Au remarcat acest episod, ca un caz tipic din luptele religioase ale Românilor din Țara Hațegului.

Ostrovul mare. Comună veche, cu biserică aproape ca cea din Densus. A suferit mult pe urma incendiilor din 1883 și 1905. Dar s’a refăcut prin hărnicia poporului și a conducătorilor.

Ostrovul mic, din apropiere, cu căsuțe de lemn, acoperite cu paie, e de puțină însemnătate.

Infundate în văgăunele muntelui se află **Ostrovul, Gurenii, Râu-de-mori și Valea Dâlsii.**

În special, **Râul de mori** e cuibul străvechiu al puternicei familii **Kendeffy** (odinioară **Cândea**). Regiune frumoasă, scutită-de vânturi, cu climă domoală și pomat mult.

În cătunul Suseni se află o stâncă încununată cu ruinele unei cetăți, numită **Cetatea Colții** (sau Cetatea Colțului).

Cetățuia a fost a familiei Cârdea-Kendeffy. Vorba din bătrâni ne spune o frumoasă poveste despre o întâmplare ce s’ar fi petrecut aici²⁾.

Odinioară stăpâna cetățuiei Colțului era Ileana Cârdea, o fată fecioară, frumoasă ca zânele din povești. Erau atunci vremuri grele. A-supra strămoșilor noștri năpădiseră cete săl-

¹⁾ La Dr. *Radu*, op. cit pag. 184-5.

²⁾ Silvestru Moldovan, Țara Noastră, Sibiu, 1894 pag 33-4. După legendele istorice publicate de ungarul *Kövári*

batice de Tătari. Românii s'au luptat cu ei vitejește și i-au alungat din hotarele lor, dar vai, mulți dintre ei au căzut prinși și au fost duși în robie. Intre aceștia a fost și iubitul Ilenei. El a fost prins în focul luptei și răpit de Tătari. Nimeni nu știa unde se află. Ileana, care se topiă de dorul lui, ședeă adeseori pe zidul cetății și priviă înduioșată în depărtare, doară îl va zări venind acasă. Odată șezând ea astfel pe zid și privind la cele văi, cari îi păreau pustii și cernite de jale, o cuprinse un somn ușor și adormi. Și ce să vezi? În somn i s'a arătat iubitul și i-a spus, că atunci va scăpa el din robie, când ea va aduna atâta aur cât să ajungă până acolo, unde e ținut el prins“.

„Ileana nu știa cum să înțeleagă visul și nici nu prea credeă în el. Dar iubitul ei i s'a arătat a doua oară și a treia oară în vis. Acum Ileana se hotărî să lucreze, să lucreze mult, ziua și noaptea, ca să câștige aurul necesar“.

„Și s'a apucat Ileana de tors și torcea cu mare sânguință, ziua și noaptea. Din ce-i sporia tortul, dintr'aia se simțiă mai îndemnată la lucru. Odată, într'o noapte instelată, luminată de razele aurii ale lunci, șezând în foisorul cetății atârnat pe marginea stâncii, toarse mult, până ce trecu de miezul nopții. Și ce să vadă? Tortul ce l-a tors după miez de noapte, eră din fire de aur și dacă torcea oricând după miezul nopții, se alegea tot fire de aur. Așă torcea ea noapte de noapte, când odată în spre cântători, cine-i prinde fusul, ce sfârâia în josul foisorului? Eră iubitul Ilenei, care în momentul când firele de aur au fost așa de lungi, cât să ajungă până la locul, unde era el prins, i-au pocnit lanturile de pe trup și el a putut să alerge acasă, în bratele iubitoare ale Ilenei“.

vinismul unguresc. (Csulay György ajunge episcop calvin în anii 1648—1660).

Biserica s'a zidit pe la 1680 de protopopul Ioan Munean din Tuscia, originar din Ciula mare, fiind înfrumusețată de fiul acestuia. În turn se află un clopot cu inscripția: „Cu vântul Domnului rămâne în veac 1796”.

Ciula mică, un sătuleț de 50 fumuri ascunse prin grădini de pomi.

Răchitova, comună mare cu peste 2000 suflete, respirată pe câteva văi până la zeci de km. (mănăstirea din Negoiu). Odinioară a fost proprietatea familiei Mușina din Densus. Apoi a trecut, prin căsătorie, la familia Csermény (1665), care s'a stins pe la 1693.

Poporul trăește din pomărit și creșterea vitelor. Are fizionomie și port caracteristic. Parcă descinde nealterat din viața Dacilor.

În 1867—1911 preot era **Sofron Olteanu**, prin a cărui stăruință s'au zidit biserica, școala și casa parohială. Preotul actual, d-l **Alexandru Gheiner**, încă are în multe rosturi gospodărești, aducătoare de folos nu numai dânsului, ci și poporului întreg.

Pe creasta unui deal dela miazăzi străjuește și acuma un vechiu turn de pază, ridicat probabil pe timpul năvălirilor turco-tătare.

Trecem peste câteva comune de mai puțină importanță, ca Hătăgel, Valioara, Poieni și ne oprim ceva mai mult la **Lunca-Cernii** și **Meria**, interesante prin izolarea lor de lume și de oameni.

Lunca-Cernii, respirată pe distanță de vr'o zece km, de-alungul râului Cerna și pe câteva coaste, este un sat puternic de munte, cu case de brad, acoperite cu paie înnegrite de fum și ploi. Poporul duce o viață primitivă de păstori și plugari.

Viață și mai primitivă duce poporul din Meria, sat așezat pe coama unui munte, la înălțime de peste 1000 m. Chiar graiul lui, lungind unele cuvinte ca poapă (popă), soapă (sapă) și prescurtând altele, ca Ghio (Gheorghe), Mi (Dumitru), Ioa (Ioan) etc. încă-l deosebește de poporul altor sate.

Abia școala și biserica le oferă ocazii de viață sufletească. Și mai rare ori câte o vizită arhierescă, cum a fost cea din 7—8 Iunie 1909, când episcopul Lugojului, regretatul Vasile Hossu, însoțit de mulți preoți, a cercetat Lunca-Cernii și Meria.

Hățeg și împrejurimi.

Centrul regiunii întregi, și orașelul ei cel mai frumos, este astăzi **Hățegul**, situat lângă Râul-Mare și având vr'o 4000 locuitori.

Orașul e curat, bine întreținut. Primăriile trecute au știut să-l puie în rânduială de model, cu trotuare și chiar strade întregi asfaltate.

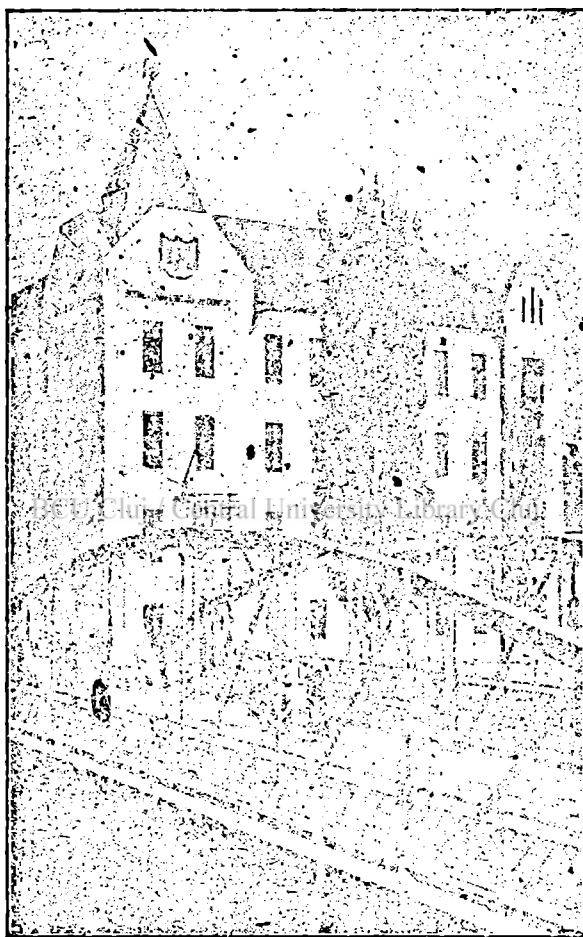
Arc Oficiu telegrafo-poștal, judecătorie de Ocol (pe vremuri avea și Tribunal), Pretură, Ocol silvic. Târguri vestite, unde se pot vedea toate porturile țărănești. O gară la Subcetate. Altă gară lângă oraș. Inceputuri de industrie. Comerț destul de viu. Bănci.

Romano-catolicii au în Hățeg institutul de creștere pentru fetițe, condus de călugărițe.

Românii aveau o școală primară grănițarească iar acuma o școală medie pentru băieți și fete, precum și o școală comercială.

Cultul religios e reprezentat prin vicarul gr. cat., protopresbiterul ortodox, un preot romano-catolic, unul reformat și rabinul israelit.

Trecutul Hățegului se poate urmări până în

Scoală medie și superioară de comerț.

secolul XII. O schiță monografică importantă ne-a dat **Paul Oltean** și a publicat-o în revista „**Transilvania**“ a asociației din Sibiu (anul 1892, No. 7, 8 și 9).

Pe timpul incursiunilor turcești, Hătegul a suferit mult. Familiile mai înstărite își apărau curțile, împrejmuiu-le cu ziduri groase, ca de cetate.

Invazia Tătarilor din 1648 a distrus aproape toate satele prin incendiu. Locuitorii s'au refugiat la munți și în păduri.

În 1763 se înființează aici compania a doua a regimentului român grănițeresc, care își avea reședința centrală în Orlat, lângă Sibiu.

Militarizarea aceasta a fost de mare importanță culturală, pentru elementul românesc din **Tara Hategului**, ca de pretutindeni, unde s'au înființat companii grănițerești (Caransebeș, Năsăud). Armata a fost adevărata școală pentru tărani noștri.

Dintre satele din apropiere amintim:

Fărcădinul de jos, cel dintâiu sat, în drumul dela Hăteg spre Densus. Sat de nemeși, cu frumoase grădini de pomi și moșia contelui. Lonyai, trecutâ statului ungar și dela statul ungar statului român, care a dăruit-o generalului Berthelot, botezând tot satul în onoarea marelui general francez.

Astfel se resbună istoria.

Fărcădinul de sus, la câteva sute de metri dela cel de jos. Case mai modeste și abia 400 locuitori. E locul de naștere al distinsului bărbat **N. R. Danilescu**, fost profesor și director al Școlii de silvicultură dela Brănești (1848—1897).

În drumul ce duce dela Hăteg la Hunedoara

întâmpinăm, într'o vale, satele **Silvașul de jos**, **Silvașul de sus** și **Mănăstirea Prislopului**.

Satele sunt de puțină importanță. Cu atât mai însemnată este mănăstirea întemeiată pe la finele secolului XIV de călugărul Nicodim († 1046) și reconstruită de domnița **Samfira** († 1580), fiica lui Moise Basarab, între anii 1564—1580. — După 1700 trece în posesiunea Uniților. — În anul 1762 suferă mari stricăciuni Din ordinul generalului Bucov, părțile din lemn ale bisericei au fost arse. Numai zidurile au mai rămas.

Arhitectura. — Ca plan, are forma bisericilor vechi creștine ale Egiptului de sus (arta coptică), din secolul V.

Partea cea mai importantă a bisericei este narthexul, cu mormântul Samfirei și frescurile în mare parte descoperite.

Deasupra bisericei, în mijloc, se ridică turla octogonală, caracteristică bisericilor orientale, influentate de Bizant.

În 1905—1910 s'a restaurat, nu tocmai cu îngrrijire. În special au rămas fără consolidare suficientă zidurile, cari acuma reclamă reparație nouă.

La mănăstire se fac două peregrinări pe an: primăvara, în Duminica cea mai apropiată de hramul bisericei (S. Ioan Teologul, 21 Mai) și toamna, la ziua Crucii 14 Sep.)

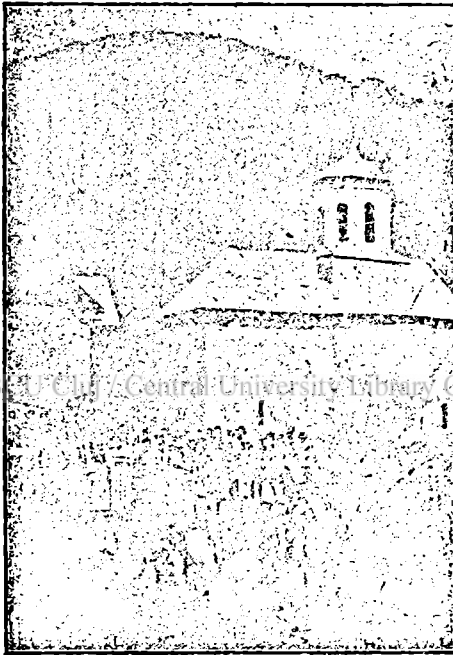
O astfel de peregrinare e surprinsă în fotografia, ce o reproducem prin clișeu.

Dela Hăteș apucând drumul spre Pui, la vr'o 2 km jum. trecem podul peste Râul-mare și la vr'o 500 metri dăm în satul **Sântă-Mărie**, văzând la dreapta drumului un castel cu parcuri întinse, iar la stânga o biserică veche, în stil roman.

Castelul e al familiei Kendeffy, unde poposește și regele nostru când iese la vânatoare pe muntii Rătezatului.

Biserica este astăzi a Calvinilor, dar pe vre-

Mărcștirea *Prislopului* lângă Hațeg. — După o fotografie
din 18 Mai 1915, luată de d-l profesor din Blaj,
Alexandru Lupeanu.

muri a fost a abației **benedictine** (adică a vestitilor călugări catolici din tagma S-tului Benedict) dela S.-Măria.

Aproape de sat se mai văd și astăzi urmele

mai multor cetăți vechi și ale drumului roman numit de popor: „Troian“, care ducea drept la Sarmisegetuza.

Celelalte sate, din apropierea Hațegului, precum Bărești, Rea, Săcel, Ciopeia, Covraciu, Balomiri, Bucium, Grânța, Bretea, Plopi, Vâlcelele bune și Vâlcelele rele, le amintim numai cu numele.

Ne transportăm de-a dreptul la:

Pui, centru de plasă, dar ceva mai mic decât Hațegul. Are gară însemnată, poștă-telegraf-telefon, judecătorie de ocol, pretură, comert viu.

Banca Poporală, condusă de fostul deputat **Daju**, spirit eminentement practic negustoresc, pe lângă acordarea de credite țărănești, cultivă cu deosebit tact desfacerea de cereale, țigla, vin, în cercul clienților. Prelucra prunele și în general comercializează produsele țărănești.

Tot aici aflăm **fabrica de teracotă** a d-lui **Toma Ienciu**, bărbat unic în părțile aceste. Pe vremuri a fost avocat, doctor în drept, cu clienți mulți. Cu timpul a renunțat la advocatură, dedicându-se cu trup și suflet problemei mult mai anevoioase a industriei. Astăzi îl veți afla în haine simple de atelier învărtindu-se pe la cuptoare și printre lucrători. Așa se realizează progresul!

Imediat lângă Pui e satul

Galăț, așezat pe malul stâng al Streiului și între călea ferată, străbătut de drumul bun, ce duce dela Hațeg la Petroșeni. Ici-colo se mai văd ruinele curților câtorva familii nobile calvinisate de odinioară. Le-a ajuns blăstămul e-vlaviosului episcop Petru Paul Aron dela Blaj. In 13 Febr. 1759 acest arhieru aflându-se în

visită canonică în această comună, s'a mahnit de disordinea, ce domnia în biserica folosită alternativ de Români și de Calvinii. A predicat aspru contra profanării. Poporul s'a infuriat și a început a arunca afară scaunele nemeșilor calvini. Aceștia nu s'au lăsat mai pe jos și s'a iscat o bătaie, spărgând tot ce eră în biserică. Ba nemeșii renegați au sărit și asupra episcopului. Nemeșul Puținel din Râu-bărbat l-a isbit în față cu țeava pipei, iar nemeșul Mara de trei ori a cercat să-l împuste, dar nu i s'a slobozit pușca.

Văzând această volnicie, episcopul și poporul au ieșit afară din biserică și îngenunchind au blăstemat pe acei oameni fără de lege, ca moarte și odihnă să nu mai aibă în Galați. Apoi a dat poporului 100 de sfanți, cu cari ei și-au făcut altă biserică terminând-o în 1765.

Biserica calvină a ars în 1760. S'a restaurat cu mare greu. În anul 1788, năvălind Turcii în aceste părți, au distrus și biserica și distrusă a rămas până în ziua de azi. Nu a fost cine să o mai restaureze. Familia Mara s'a pierdut, de pe aici. Familia Buda a emigrat în alte părți. Mai arși trecuți nu exista în Galați, din vechile familii calvine, decât o fată bătrână, care-și petrecea zilele triste pe ruinele unei averi risipite.

În curtea unei astfel de familii și-a ridicat, de vr'o 6 ani, o frumoasă vilă, preotul Daju.

Băești, sat vechiu de nemeși, cu mulți țărani milionari.

Barul mare și Barul mic, cu fabrică de țeracotă și exploatare de nisip de cvartz.

Râusorul, Râul-Alb, Coroiști, Vaidei, Nucsoara, Mățești, Sălașul de sus și Sălașul de jos, Ohabă, Pietros, Râu-bărbat, Ponor, Serel, sunt

tot așezări vechi, des pomenite în diplome și documente.

La **Crivadia** se poate vedea un vechiu turn de pază, de unde se deschide o splendidă panoramă peste toată Valea Hategului. Turn bine conservat, datând probabil de pe timpul invaziilor turcești, ca și cel dela Răchitova.

Sate vechi, de munte, sunt **Merisorul**, deasupra căruia șerpuește în multe cotituri calea ferată; apoi **Federi** și **Luncani**, ascunse în munții de-a dreapta Streiului. La Luncani se află vestita peșteră **Cioclovina**, care dă multă bătae de cap arheologilor și naturaliştilor și despre care s'au scris broșuri întregi.

Trecând pe Streiu în jos, la **Călan** cu uzinele lui metalurgice și cu izvoarele termale, descoperite pe timpul Romanilor și folosite până azi ca băi termale — părăsim Țara Hategului și ne apropiem de valea Murășului.

Multe ar fi de zis sub raport etnografic, istoric și cultural, despre Țara Hategului, dar cadrul restrâns al unei broșuri din „Cunoștințe Folositoare“ nu ne permite. Se pot citi cu folos paginile corespunzătoare din „Țara Noastră“ a regentului Silvestru Moldovan și ale d-lui **Iorga** din „Neamul Românesc“ din Ardeal și Țara Ungurească“, vol. I.

Grăiul Românilor din această regiune l-a studiat d-l **Alexe Viciu**, fost profesor în Blaj, în al său **Glosar** de cuvinte dialectale și îndeosebi d-l **Ovidiu Densușianu**, în o monografie voluminoasă.

Sub raport cultural remarcăm „**Nedeia**“ (accentuați nedci), sărbătoarea particulară a acestei regiuni. Se ține după Paști, în vre-o Duminecă sau zi de sărbătoare. Toată comuna își are **nedeia** ei. De exemplu: Râul-Alb, în Du-

mineca Tomii; Puiul la Sf. Gheorghe; Băeștii în Dumineca tuturor sfinților (prima Duminecă după Rusalii); Merisorul în ziua sfinților apostoli Petru și Pavel. Și așa mai departe. La câte-o astfel de nedeie tot satul e în sărbătoare. Femeile se pregătesc cu mâncările cele mai gustoase, cu vin și băuturi. Nu e familie să nu aibă oaspeți dintre rudeniile și cunoscuții din alte părți. Se întinde hora mare până noaptea târziu. Se face „voe bună și veselie, să ajungă până la anul, cu bine și sănătate și cu iertăciuni de păcate“.

CUPRINSUL

	<u>Paș.</u>
Tara Hașegului	1
Situația geografică	2
Munți	2
Ape	5
Locuitorii	6
Industria	7
Sate și orașe	7
Hașeg și împrejurimi	21

Cunoașterea țării

este temelul dezvoltării ei viitoare, prin dragostea celor ce trăesc într'însa.

In seria C (Din lumea largă)
din biblioteca

„Cunoștințe Folositoare“

S'au tipărit până acum următoarele broșuri asupra
României :

- M. David, *Munții apuseni* (No. 3).
- I. Simionescu, *Bucovina* (No. 5).
- G. Năstase, *Besarabia* (No. 6).
- C. Brătescu, *Dobrogea* (No. 7).
- V. Harea, *Românii de peste Nistru* (No. 17).
- I. Simionescu, *Ardeulul* (No. 15).
- I. Popu-Câmpeanu, *Câmpia Transilvaniei*
(No. 17).
- I. Simionescu, *Moldova* (No. 18).
- I. Mureșanu, *Jud. Turda-Arieș* (No. 20).
- I. Georgescu, *Românii din Ungaria* (No. 19).
- G. Todică, *Țara Hațegului* (No. 21).

Fiecare broșură nu costă decât 3 lei și se poate cere prin mandat poștal, de dreptul de la «*Cartea Românească*», B-dul Academiei, 3. București.

Să nu lipsească din nici o bibliotecă a fiecărui școlar.

Alte broșuri de geografie

Datoria fiecărui bun român este, în primul rând, să-și cunoască țara. Nu ajunge. Pentru ca să poată căpăta îndemn la munca și râvnă pentru a contribui la propășirea ei, trebuie să cunoască și cum e în alte țări, vecine sau mai depărtate, unde oamenii au fost mai îndelungă vreme slobozi și au avut răgaz ca să ajungă la o stare mai înfloritoare de cum trăim. E nevoie să știe și curajul pentru cercetarea ținuturilor grele de ajuns.

In Seria C din biblioteca

„Cunoștințe Folositoare“

să găsească următoarele broșuri asupra altor țări de cât România :

- G. Năstase, *Ucraina* (No. 1).
- I. Simionescu, *Cehoslovacia* (No. 2).
- I. Simionescu, *Finlanda* (No. 4).
- I. Simionescu, *Spre polul Sud* (No. 8).
- Ap. D. Culea, *Olanda* (No. 9).
- C. Motaș, *In adâncul mărilor* (No. 10).
- I. Simionescu, *Către Everest* (No. 13).
- G. Năstase, *Lituania* (No. 16).

Prețul fiecărei broșuri tot 3 lei este.

Seria B. „Sfaturi pentru gospodari”.

- No. 1. Ingrijirea pasirilor de Prof. C. Motaş.
- „ 2. Despre tovarăşii de Preot C. Dron.
- „ 3. Despre scarlatină de Dr. I. Gheorghiu.
- „ 4. Livada din sâmburi de G. Gheorghiu.
- „ 5. In jurul casei de M. Lupescu.
- „ 6 Casa de I. Simionescu.
- „ 7. Morcovii şi alte legume de P. Roziate
- „ 8. Sifilisul de Dr. E. Gheorghiu.
- „ 9. Temeiul îmbunătăţirii vitelor de Th. Chişu.
- „ 10. Votul obşteşc de A. Gorovei.
- „ 11. Creşterea porcilor de C. Oescu.
- „ 12. Viermil de mătăsă de T. A. Bădărău.
- „ 13. Ofiica sau tuberculoza de Dr. E. Gheorghiu.
- „ 14. Pelagra de Prof. V. Babeş.
- „ 15. Alegerea seminţelor de C. Lăcrişanu.
- „ 16. Creşterea pasirilor de Prof. C. Motaş.
- „ 17. Rătăcirile bolşeviste de Maior I. Mihei.
- „ 18. O stupină dintr'un roiu de N. Nicolaescu
- „ 19. Cum se întemelază o vie de D. M. Cădere
- „ 20. Răsadniţa şi Plantele din răsad de V. Sadoveanu.
- „ 21. Lehuzla de dr. E. Gheorghiu
- „ 22. Meşteşugul vopsitului cu burneni de Art. Gorovei.
- „ 23. Cum orbim de I. Glăvan.
- „ 24. Păstrarea cărnei de porc de G. Gheorghiu
- „ 25. Calul de Prof. E. Udrişchi.
- „ 26. Doctorul în casă de Dr. O. Apostol.
- „ 27. Cum trebuie să ne hrănim de E. Severin.
- „ 28. Lămurirea legii dărilor de Iuliu Pascu.
- „ 29. Beţta de Dr. Emil Gheorghiu.
- „ 30. Lămurirea Constituţiei de Artur Gorovei
- „ 31. Boale parazitare la animale, caii tres la om de C. Motaş
- „ 32. Folosişte nesocotite in gospodărie de I. Simionescu.
- „ 33. Mama şi copilul, de Dr. M. Manicatlde.
- „ 34. Îndrumări spre sănătate, de Dr. I. Bordea.
- „ 35. Despre hrană, de Dr. I. Bordea
- „ 36. Omul şi societatea de Al. Giuglea.
- „ 37. Bucătăria sătenec de Maria Col. Dăbrescu.
- „ 38. Sfecla de zahăr de C. Lăcrişanu.

Seria C. „Din lumea largă“.

- No. 1. Ucraina de *G. Năstase*.
„ 2. Cehoslovacia de *I. Simionescu*.
„ 3. Munții apuseni de *M. David*.
„ 4. Finlanda de *I. Simionescu*.
„ 5. Bucovina de *I. Simionescu*.
„ 6. Basarabia de *G. Năstase*.
„ 7. Dobrogea de *C. Bratescu*.
„ 8. In spre polul sud de *I. Simionescu*.
„ 9. Olanda de *Ap. D. Culca*.
„ 10. Viața în adâncul mărilor de *C. Motaș*.
„ 11-12. A. Șaguna de *I. Lufaș*.
„ 13. Către Everest de *I. Simionescu*.
„ 14. Românii de peste Nistru de *V. Harca*.
„ 15. Ardealul de *I. Simionescu*.
„ 16. Lituania de *G. Năstase*.
„ 17. Câmpia Transilvaniei, de *Ion Popu-Căminaru*.
„ 18. Moldova de *I. Simionescu*.
„ 19. Românii din Ungaria de *I. Georgescu*.
„ 20. Jull. Turda-Arieși de *I. Mureșanu*.
„ 21. Țara Hațegului de *Gavril Todica*.

Seria D. „Știință aplicată“.

- No. 1. Fabricarea săpunului de *A. Schorr*. Library Cluj
„ 2. Motorul Diesel de *Ing. Casetti*.
„ 3. Industria parfumului de *E. Severin*.
„ 4-5. Aerul lichid de *Ilie Matei*.
„ 6. Industria azotului de *L. Caton*.
„ 7-9. Locomotiva de *Ing. Casetti*.
„ 10. Aeroplauul de *Dr. V. Anastasiu*.

Fiecare număr cuprinde 32 pagini cu figuri; se vinde cu 3 lei.

Se pot face abonamente pentru 20 numere, trimițând 50 lei prin mandat poștal la Societatea „CARTEA ROMANEASCA” — București, Bulevardul Academiei, 3.

A apărut

CALENDARUL GOSPODARIȚOR

pe anul 1925

de **I. SIMIONESCU**

Cel mai răspândit calendar în mulțimea satelor, fiind potrivit scris pentru nevoile ei. Drept adaos sunt două frumoase tablouri. Să se ceară din vreme la „CARTEA ROMANEASCA”, trimițând 15 lei.